

УДК 246.6.001.32(045)

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(97).2025.52-60

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОСТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТА РЕЛІГІЄЗНАВЧОМУ ДИСКУРСАХ

О. А. Соколовський*

У статті розглядаються теоретичні та методичні засади прогностики у філософському та релігійнознавчому дискурсах. Висвітлено сучасні проблеми та актуальні питання, яким присвячено наукові роботи вітчизняних вчених з цієї проблематики. Визначено онтологічний, гносеологічний та соціальний підходи наукових досліджень, присвячених осмисленню прогностичного виміру. Встановлено, що методика онтологічного виміру прогностичної діяльності включає об'єкт і суб'єкт у пізнавальний процес. Об'єкт прогнозування розглядається як вже існуючий, тоді як суб'єкт прагне отримати знання про потенційний результат взаємодії, який ще не набув дійсності й не був зафіксований у попередньому досвіді. Прогнозування постає як спроба окреслити майбутні стани буття на основі ще не реалізованих, але передбачуваних зв'язків між суб'єктом і об'єктом. Доведено, що в гносеологічному вимірі прогнозування постає як особлива форма пізнання, має унікальні характеристики, зумовлені активною роллю суб'єкта. У цьому контексті прогноз функціонує як форма випереджального відображення дійсності, де основною метою є не фіксація наявного, а моделювання можливого. З'ясовано, що в межах гносеології прогноз трактується як форма випереджального пізнання, що може бути об'єктивним лише за умови мінімізації впливу суб'єктивних чинників, зокрема особистісних, культурних або світоглядних настанов дослідника. Визначено, що в соціальному аспекті враховується роль людської активності як чинника, здатного трансформувати потенційну можливість у дійсність. Ця здатність полягає у свідомому поверненні абстрактної можливості у площину конкретного буття через її реалізацію. Відсутність можливості повної формалізації прогнозу пов'язана з динамічною природою суб'єкта, який активно впливає на хід подій. Кожна релігійна ситуація має унікальний характер, і тому інформація, отримана на основі вивчення подібних випадків, не завжди може бути автоматично застосована до нових умов. Доведено, що, дані, здобуті під час дослідження історичних, соціологічних та інших аспектів релігії, повинні пройти спеціальну аналітичну обробку для формування обґрунтованих і дієвих прогнозів.

Ключові слова: методика наукових досліджень, методи навчання, методологія дослідження, філософські дисципліни, релігійнознавство, релігійний процес, прогнозування.

* Олег Соколовський / Oleh Sokolovskyi, доктор філософських наук, професор (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна)
osokol_83@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2228-3040

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF PROGNOSTIC MODELING IN PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS STUDIES DISCOURSES

O. L. Sokolovskyi

The article explores the theoretical and methodological foundations of prognostics within the contexts of philosophical and religious studies discourses. It highlights current issues and pressing questions addressed in the academic works of domestic scholars concerning this topic. The study identifies ontological, epistemological, and social approaches in scientific investigations aimed at understanding the prognostic dimension. It is established that the methodology of the ontological dimension of prognostic activity integrates both the object and the subject into the cognitive process. The object of forecasting is regarded as already existing, whereas the subject seeks to obtain knowledge about a potential outcome of interaction, which has not yet materialized nor been captured in prior experience. Prognostication is thus understood as an attempt to delineate future states of being based on unrealized but anticipated interrelations between subject and object. In the epistemological dimension, forecasting is defined as a distinct form of cognition, characterized by the active role of the subject. In this context, prognosis functions as a form of anticipatory reflection of reality, wherein the primary aim is not the fixation of the present but the modeling of the possible. It is determined that within epistemology, prognosis is interpreted as a form of anticipatory knowledge, which can be considered objective only under conditions that minimize the influence of subjective factors, such as personal, cultural, or ideological predispositions of the researcher. The social aspect emphasizes the role of human agency as a factor capable of transforming potential possibilities into reality. This capacity is realized through the conscious actualization of abstract possibilities into the realm of concrete existence. The inability to fully formalize a forecast is attributed to the dynamic nature of the subject, who actively influences the course of events. Each religious situation is unique; therefore, information derived from the study of similar cases cannot be automatically applied to new conditions. It is demonstrated that data obtained through historical, sociological, and other analyses of religion must undergo specialized analytical processing in order to produce substantiated and effective forecasts.

Keywords: *scientific research methodology, teaching methods, research methodology, philosophical disciplines, religious studies, religious process, forecasting.*

Постановка проблеми. Необхідність здійснення наукового прогнозування спричинила посилений інтерес дослідників до широкого кола проблем, розв'язання яких можливе лише на основі загальнофілософського підходу до феномену передбачення. У цьому контексті для визначення методологічних та методичних меж прогностичних досліджень у сфері релігієзнавства доцільним є звернення до загальних проблем методології прогнозування. Прогнозування слід розглядати як концептуально обґрунтовану наукову теорію, у межах якої філософсько-методологічний аналіз передбачає застосування спеціальних гносеологічних категорій, з урахуванням особливостей пізнавального процесу, притаманних умовам прогностичної діяльності. У релігієзнавчому дискурсі такою специфікою виступає релігійна ситуація як методологічна категорія, засіб дослідження соціальної дійсності, а також

як об'єкт наукового аналізу і прогнозування.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти прогнозування набувають особливої значущості в умовах сучасності. Це пов'язано з процесами віртуалізації масової свідомості, поширенням соціального ескапізму та посиленням невизначеності в умовах глобалізаційних процесів. У цьому контексті цілком закономірним є зростання інтересу філософів, соціологів, політологів, релігієзнавців до аналізу майбутнього як світоглядної категорії, а також до осмислення парадигмальних особливостей його інтерпретацій у різних теоретичних традиціях. Еволюція філософських уявлень про майбутнє охоплює діалектико-історичні концепції Г. Гегеля, історичний матеріалізм К. Маркса, трансформацію класичної парадигми у постмодерністське бачення історичного часу й майбутнього у творах І. Канта, І. Фіхте, К. Ясперса. Суттєвий внесок у формування сучасного

бачення майбутнього зробили представники різних галузей гуманітарного знання, зокрема Ф. Бродель, З. Бжезінський, С. Ґантінґтон, Ф. Фукуяма. У межах релігійно-філософського дискурсу майбутнє як елемент соціокультурної динаміки осмислюється у працях П. Тейяра де Шардена та П. Тіліха. Цивілізаційні процеси розглядаються як відкриті, динамічні системи у філософсько-історичних концепціях А. Тойнбі, О. Шпенглера, де культурно-історичні типи постають як еволюційні форми в межах ширших цивілізаційних потоків. Ідеї про впорядковану структурність космосу, що протистоїть уявленню про його хаотичність, репрезентовані у філософії космізму В. Вернадського. Застосування новітніх наукових підходів відкриває нові можливості для осмислення релігії як динамічної системи, яка інтегрована в цивілізаційний контекст і здатна до внутрішньої трансформації відповідно до типу цивілізаційного розвитку, до якого вона належить.

Дискусія та результати.

Прогнозування слід розглядати як особливу форму пізнавальної діяльності, що характеризується специфічною взаємодією між суб'єктом і об'єктом дослідження. Унікальність пізнавальної ситуації при цьому полягає в тому, що увага дослідника зосереджується не на аналізі наявної реальності, а на моделюванні можливих майбутніх станів. Відтак, дослідницьке завдання полягає у конструюванні ідеалізованого образу майбутньої, ще не існуючої релігійної ситуації, тобто у створенні концептуальної моделі. У науковому дискурсі виокремлюється два основні підходи до узагальненого визначення поняття "модель". Згідно з першим підходом, модель розглядається як відображення фактів, об'єктів або взаємозв'язків певної предметної області у формі спрощеної, наочної матеріалізованої структури, яка може належати як тій самій, так і іншій галузі знань. Інакше кажучи, модель репрезентує суттєві характеристики та структурні зв'язки, що є аналогічними до об'єкта дослідження, і дозволяє здійснювати пізнання на основі принципу

аналогії, що має наукове підґрунтя. Характерною рисою наукових моделей є їх здатність замінювати об'єкт дослідження в такий спосіб, що між моделлю та об'єктом встановлюється специфічна відповідність. Ця відповідність забезпечує можливість здобуття нових знань про досліджуваний об'єкт на основі аналізу його моделі. Таким чином, модель – це спрощене уявлення, яке фіксує обмежений обсяг інформації про явище чи предмет, акцентуючи увагу на окремих його характеристиках [1: 6].

Теоретичні уявлення про майбутнє людства, викладені у різних історичні періоди у вигляді соціально-утопічних і філософсько-історичних концепцій, можуть бути інтерпретовані як ідеалізовані моделі майбутнього. У цьому контексті поняття "ідеального типу" набуває значення методологічної конструкції, що використовується для опису концептуальних засобів, застосовуваних у процесі історичного та соціального пізнання. Формуючи ідеальний образ ще неіснуючого об'єкта, дослідник стикається з явищем випереджального відображення дійсності свідомістю, у якому проявляється її творча природа. Саме тому прогнозування як процес відображення не є пасивним перенесенням інформації з досліджуваного середовища у свідомість суб'єкта. Навпаки, це активний пізнавальний процес, у якому суб'єкт реконструює об'єкт у формі ідеального образу. В межах прогностичної діяльності відображення виступає як найбільш динамічна та творча форма пізнавальної активності [2: 267].

Процес пізнання в умовах прогнозування слід розглядати крізь призму активної взаємодії суб'єкта з об'єктом пізнавальної діяльності. Зокрема, варто зосередити увагу на двох ключових характеристиках прогнозу: 1) як на формі випереджального відображення дійсності, 2) як на специфічному прояві активності суб'єкта у процесі пізнання. Випереджальний характер такого відображення полягає в тому, що формується уявний образ майбутнього стану об'єкта як логічне продовження актуальних тенденцій його розвитку [2: 269].

Для розуміння сутності випереджального відображення необхідно враховувати низку методичних передумов. По-перше, об'єктивна реальність характеризується повторюваністю певних зв'язків та відносин, що свідчить про їхню закономірність і стабільність. По-друге, важливу роль відіграє так зване "відтерміноване відображення", яке, за умов циклічності, забезпечує можливість накопичення інформаційного матеріалу, достатнього для моделювання аналогічних пізнавальних ситуацій [3: 80–81].

Цікавим у цьому контексті є припущення, згідно з яким ментальні образи майбутнього, сформовані у свідомості людини, можуть чинити вплив на подальший розвиток реальних подій. Така думка висловлена, зокрема, у працях американського соціолога Р. Мертон [4], представника школи структурно-функціонального аналізу і котра підтримується низкою дослідників, що спеціалізуються на прогностичній проблематиці.

Слід зазначити, що кожна конкретна ситуація вирізняється унікальністю і не може бути точно відтворена шляхом механічного узагальнення подібних випадків. Навіть за наявності інформації про аналогічні ситуації, вона не може автоматично слугувати основою для ухвалення рішень у нових умовах. Така особливість унеможливає повну формалізацію прогностичних моделей і фіксацію результатів у межах чітко визначеної символічної системи. Відображення ситуації набуває практичного значення лише тоді, коли може бути адаптоване для орієнтації у нових контекстах. Це, своєю чергою, вимагає трансформації історико-релігійнознавчого знання з метою його подальшого застосування в аналітичній чи прогностичній діяльності. Активна роль суб'єкта проявляється саме в цьому процесі трансформації інформації.

Під час будь-якого наукового дослідження ключовим аспектом є визначення природи прогнозу як форми наукового випереджального пізнання. Випередження, таким чином, постає не лише його змістовним ядром, а й

визначальним принципом. У цьому контексті відтерміноване відображення розглядається радше як допоміжний метод пізнання. Прогнозування дає змогу суб'єкту заздалегідь готуватися до вирішення майбутніх викликів, що зумовлює його особливу значущість у практичній площині. Таким чином, можливість передбачення майбутнього виступає важливим чинником планування дій у сьогоденні.

Отже, активність пізнавального суб'єкта в процесі прогнозування полягає не лише у створенні гіпотетичних образів, типових конструкцій чи моделей, але й у тому, що ці утворення слугують засобом досягнення цілей людської діяльності. Відтак, вони набувають антропоцентричної спрямованості, будучи нерозривно пов'язаними з людськими цінностями, мотиваціями та потребами.

У процесі розроблення прогнозів у релігійнознавчій сфері існують певні методологічні обмеження, які слід враховувати. Зокрема, одним із принципових застережень є те, що прогноз у царині релігії не може бути зведений до суто аналітичних закономірностей, характерних для природничо-технічних наук. Прогностична діяльність у цьому випадку виходить за межі емпіричного аналізу та потребує глибшого осмислення через філософсько-методологічну призму. Як зазначається в літературі, прогнозування в соціогуманітарній сфері є процесом трансформації емпіричної бази природничих наук у категоріальний зміст філософського знання шляхом логіко-гносеологічного синтезу [5: 751]. Це свідчить про специфіку прогнозу як складної процедури інтелектуального моделювання, що передбачає формування моделей майбутнього в контексті суспільного розвитку.

У цьому сенсі прогноз варто розглядати не лише як результат аналітичного мислення, але і як соціально-психологічну установку, яка відображає потенціал суспільства до саморефлексії та саморозвитку. Навіть за умов володіння певною інформацією про наявні або можливі у майбутньому соціальні утворення, не можна цілком охопити усю

специфіку їхнього функціонування, зокрема в релігійній площині.

Зважаючи на складну природу релігійного комплексу як об'єкта дослідження й прогнозування, який у своєму академічному розумінні є багатовимірним соціокультурним явищем, що містить й соціальну компоненту, виникає необхідність у розробленні відповідної методології. Зокрема, доцільно проаналізувати сучасні методологічні підходи до прогнозування соціальних процесів з метою їхньої адаптації або часткової екстраполяції на релігієзнавчий контекст. Це дозволить створити релевантні інструменти для адекватного відображення динаміки релігійних трансформацій у сучасному суспільстві.

Розвиток наукового знання органічно пов'язаний із необхідністю здійснення прогнозування як невід'ємної складової будь-якої інституціоналізованої наукової галузі, яка виконує три ключові функції – описову (аналіз), пояснювальну (діагностика) та прогностичну (передбачення) [6: 37]. Однак у більшості наукових дисциплін ці функції представлені нерівномірно, і саме прогностична складова зазвичай розвинена найменше порівняно з аналітичною та діагностичною, а в деяких випадках взагалі перебуває на початковому етапі формування. Водночас спроба роз'єднати ці три функціональні аспекти суперечить природі науки, яка передбачає їх цілісне функціонування. Відсутність прогностичного виміру зумовлює неповноту та обмеженість наукового пізнання, а наукове знання, зведене виключно до аналізу чи пояснення, виявляється неконституційним у повному сенсі.

У цьому контексті звернення до філософської методології є необхідною умовою для досягнення гармонійної інтеграції всіх трьох складових, що, у свою чергу, забезпечує адекватне та всебічне розуміння реальності. Релігієзнавство як наука вже сформувало усталені дескриптивну й аналітичну компоненти, саме тому доцільним і логічно обґрунтованим є виявлення, структурування та системне осмислення його прогностичної функції.

Організовуючи стратегії культурного та суспільного еволюціонування, прогностична функція дає модель належного буття, розробляє механізми його досягнення, чим і провокує культурно-історичні трансформації людства [7: 136]. Це дозволяє розширити методологічний інструментарій релігієзнавчих досліджень та забезпечити глибше розуміння динаміки релігійних процесів у сучасному суспільстві.

У межах релігієзнавчої науки, яка вже сформувала сталі аналітичні та описові методологічні рамки, логічним кроком є осмислення і впровадження прогностичного виміру. Це дає змогу не лише поглибити розуміння релігійних явищ, але й здійснювати випереджальне моделювання їхньої динаміки з урахуванням актуальних суспільних трансформацій. Таким чином, формування методологічних підходів до прогнозування у сфері релігієзнавства становить важливий етап у розвитку цієї дисципліни як комплексної галузі гуманітарного знання.

За твердженням В. Титаренко, прогноз у релігійній сфері слід розглядати як соціально-психологічну установку, що демонструє здатність суспільства до саморозвитку та самоорганізації. Певний образ майбутнього, прочитуваний віруючими в релігійних нарацях безумовно визначатиме їхнє не лише уявлення про це майбутнє, але і зосередження на реалізації саме такого майбутнього, або ж, у разі негативного його образу, пошуку способу уникнути чи ухилитися від нього. Управління майбутнього як вектор інноваційного публічного управління передбачає формування стратегічного суб'єкта, здатного взяти на себе відповідальність за те майбутнє, яке він створює. Саме тому для віруючої людини трансцендентне визначає стратегічний напрямок прогресивного руху людства, але сам перебуває понад процесом його реалізації [8: 731–732].

Українське релігієзнавство здійснює вивчення існуючих релігійних феноменів, аналізує їх функціонування та прогнозує можливі напрямки їх розвитку. Такий підхід охоплює не лише теоретичні, а й

практичні аспекти релігієзнавства, яке, як окрема галузь, стало значущим елементом сучасної вітчизняної науки. Це нове дисциплінарне утворення, яке виокремилося порівняно нещодавно, займає важливе місце серед релігієзнавчих напрямків.

Об'єктом практичного релігієзнавства є, насамперед, функціонування релігії в контексті сучасних соціальних процесів. В умовах глобалізації та цивілізаційних змін, надзвичайно важливою є проблема визначення місця та ролі релігії. Вона постає в контексті соціологічних, теоретичних і практичних досліджень, зокрема в релігієзнавчому дискурсі, і включає вивчення функцій релігії у взаємодії з різними аспектами суспільства та індивідумом. Зосередженою є увага на характеристиці сучасних проявів функціональності релігії, на аналізі її взаємодії з іншими соціальними сферами та на визначенні впливу релігії на соціальну структуру і поведінку особистості, а також її духовну і життєво-смыслову самореалізацію [9: 13]. Визначення об'єкта прогнозування в методологічному контексті вимагає застосування методу сходження від абстрактного до конкретного, що є необхідним для побудови теоретичної системи, яка відображає складність об'єкта. Ця система, або модель, має бути внутрішньо структурованою та здатною відобразити різноманітні емпіричні аспекти, прояви та взаємозв'язки. Тому принцип сходження від абстрактного до конкретного є важливим підходом для побудови теоретичних основ прогнозування релігійних процесів.

Конституювання нового напрямку в межах практичного релігієзнавства вимагає формулювання основних понять і категорій, що лежать в його основі. У контексті прогнозування релігійних процесів йдеться про сукупність послідовних дій, спрямованих на отримання обґрунтованого науково прогнозу майбутнього стану релігійної ситуації. Це стосується розгляду релігії як системи, майбутній стан якої визначається через точку біфуркації, або точку нестійкості, де взаємозв'язок і взаємозумовленість елементів системи

визначають її подальший розвиток [10: 107]. Таким чином, прогнозування релігійних процесів виступає як передбачувальна діяльність, в межах якої суб'єкт прагне здобути знання про майбутні стани об'єкта.

Релігійний процес, згідно з визначенням поняття "процес", є закономірною та безперервною зміною етапів розвитку релігійного комплексу, де кожен момент слідує за попереднім. Крізь призму методологічного осмислення практичного релігієзнавства, можна зробити висновок, що цей напрямок зосереджує увагу на соціальних та людських аспектах функціонування релігії, розглядаючи її як важливу складову суспільства і особистості віруючої людини. Відповідно, акцент робиться на місці та ролі релігії в житті суспільства та індивіда, а також на розкритті сутнісних аспектів цього феномена, зокрема його соціальної природи. Таким чином, практичне релігієзнавство розглядає релігію як функціонуючу реальність, яка, у своєму потенційному і фактичному прояві, є функціональною системою. У такому контексті виникає можливість розглядати цю функціональну систему як об'єкт прогнозування та конструювання, а також для подальшого управління і менеджменту. У нашому контексті система визначається як сукупність елементів, що перебувають у взаємозв'язках і відносинах між собою, утворюючи єдину цілісність [11: 324]. Такий підхід дозволяє розглядати релігійну ситуацію як концептуальну модель.

З точки зору теорії складних систем, здатних до самоорганізації, яка є сучасним методологічним підходом до прогнозування різноманітних структур, важливо підкреслити, що структура (або організація) розуміється як процес. Це синергетичне розуміння відображає бачення світу як потоку, руху та становлення. Таким чином, релігійна ситуація включає усю різноманітність релігійних явищ у взаємозв'язку з соціальним середовищем. Це являє собою певну комплексну, системну сутність, що може бути локалізована та зафіксована в просторі і часі.

Дослідження проблем функціонального вияву релігії як системи, а також взаємодії та взаємозумовленості її елементів у контексті буття суспільства, індивідумів та релігійних об'єднань є важливим для теоретичного, практичного та прогностичного аналізу. Функціональність релігії у різноманітних її проявів є ключовим об'єктом осмислення, аналізу та прогнозування у сфері практичного релігієзнавства [12: 340]. Таким чином, релігійна ситуація в дослідженні розглядається як операціоналізована категорія, що визначається в залежності від таких ключових завдань: застосування методологічного інструментарію; соціальний контекст дійсності; визначення об'єкта прогнозування та управління.

Отже, для ефективного прогнозування важливо сформулювати чітке уявлення та визначення об'єкта прогнозування, що є суттєвою методологічною умовою. Крім того, прогнозування не може базуватися виключно на наукових законах. Особливість релігії полягає в тому, що в емпіричному контексті вона не є зовнішнім елементом, а є внутрішньо притаманною здатністю задовольняти специфічні потреби людини та соціуму в різних аспектах їхнього існування. Йдеться про життєво важливі практичні потреби, що визначають релігійну функціональність.

Відповідно, прогнозування вимагає не лише збору фактів, але й уміння правильно обирати з них найбільш суттєві. Це завдання вимагає глибоких знань та вміння аналізувати, а також особливих дослідницьких здібностей. Окрім цього, необхідна відповідна філософсько-методологічна підготовка. Тому, щоб здійснити ефективне прогнозування змін у релігійній ситуації як системі, необхідно мати всебічні знання щодо предметної області, в рамках якої будується прогноз, а також високий рівень методологічної культури та інтелектуальних здібностей прогнозіста.

Релігія як духовно-соціальний феномен у своїй функціональній площині виконує роль відповідника на численні потреби людини, передусім ті, які не можуть бути задоволені жодною іншою формою

суспільної організації чи інституцією. Розглядаючи релігію як якісно визначене соціокультурне явище, що володіє іманентною здатністю задовольняти життєво значущі потреби індивіда, релігійних спільнот і соціуму загалом, відкривається можливість інтегрувати методологічні засади соціального прогнозування у релігієзнавчий дискурс [13: 106–115].

Релігія відіграє провідну роль у формуванні духовного досвіду віруючої особи, сприяючи осмисленню трансцендентних вимірів дійсності, зокрема у процесі подолання життєвих труднощів, страждань і пошуку смислу буття. Вона постає уособленням нормативно-змістовного досвіду, що віддзеркалює прагнення до абсолютної реальності [14: 243]. Відтак релігієзнавче осмислення прогностичного потенціалу релігії передбачає виявлення та аналіз її глибинного змісту у взаємозв'язку з актуальними потребами суспільного суб'єкта, а також дослідження функціонального потенціалу релігійного комплексу в контексті задоволення цих потреб.

Висновки.

Функціональне призначення релігії виявляється через усвідомлення її здатності відповідати на життєві запити індивідів. Такий підхід дозволяє оцінювати ефективність функціонування релігійної системи як цілісного утворення, а також її окремих структурних елементів. Водночас це відкриває можливість їх розгляду в прогностичному вимірі, з урахуванням хронологічного критерію – а саме часу, що минає від виникнення релігійної потреби до її задоволення. Якщо спостерігається тенденція до скорочення цього часово-функціонального інтервалу, можна стверджувати про зростання ефективності розвитку релігійної системи.

Такий аналітичний підхід наближається до нормативного прогнозування й дає змогу не лише вивчати традиційні релігійні системи, а й аналізувати динаміку новітніх релігійних утворень, які, хоч і нерідко викликають суспільний резонанс, утім виконують функцію часткового задоволення духовних потреб сучасної

людини. Водночас вони можуть бути відповіддю лише на вузько окреслені, актуалізовані часовим контекстом запити. Релігію доцільно розглядати як еволюційне соціально-духовне явище, а під час аналізу мотивації індивідуального вибору релігійної приналежності акцент варто зміщувати на функціональні можливості конкретної конфесії, які часто визначають цей вибір.

Попри притаманну релігії історичну схильність до впливу на політичні,

державні, ідеологічні, культурні та освітні процеси, її першоосновою залишається специфічна форма світогляду та світовідчуття. Релігія – це унікальна система уявлень про світ і місце в ньому людини, що ґрунтується на вірі в надприродне. Водночас вона є джерелом цінностей, переконань та ідеалів, які зумовлюють не лише поведінкові моделі віруючих осіб, а й певною мірою впливають на соціокультурну динаміку в ширшому суспільному контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лопатєв А. О. Моделювання як методологія пізнання. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2007. № 8. С. 4–10.
2. Лепський М. А. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: Монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 602 с.
3. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
4. Кучеренко В. Ю. Вплив функціоналістської парадигми Р. Мертона на сучасну соціологічну теорію: дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Кучеренко Варвара Юріївна; Нац. акад. наук України, Ін-т соціології. К., 2003. 159 с.
5. Стратегії розвитку України: теорія і практика / за ред. О. С. Власюка. К.: НІСД, 2002. 864 с.
6. Теоретичні засади науково-дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу університетів : практичний посібник. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. 174 с.
7. Горкуша О., Присухін С. Релігійне моделювання надприродної реальності. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 136–137.
8. Титаренко В. Прогнозування змін релігії. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. С. 731–732.
9. Бабій М. Функціональність релігії як об'єкт вивчення практичного релігієзнавства. *Практичне релігієзнавство. Колективна монографія*. За редакцією професорів А. Колодного і Л. Филипович. Київ: Українська конфедерація журналістів та Українська асоціація релігієзнавців, 2012. С. 9–26.
10. Титаренко В. В. Особливості прогнозування як складової практичного релігієзнавства. *Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональний виміри*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. К., 2014. С. 106–110.
11. Тверезовська Н. Т., Тарнавська Т. В. Осмислення поняття "система" в різних галузях наукових знань. *Educational Dimension*. 2012. Vol. 35. P. 320–331.
12. Виговський Л. Функціональність релігії. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том четвертий. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 340.
13. Титаренко В. В. Функціональне значення релігійної ситуації як складноорганізованої системи. *Релігія в проблемах її структури й функціональності. Українське релігієзнавство*. 2016. № 78. С. 106–115.
14. Колодний А. Лобовик Б. Релігія. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том третій. Київ: Інтерсервіс, 2024. С. 242–243.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Lopatiev, A. O. (2007). Modeliuvania yak metodolohiia piznannia. [Modeling as a methodology of cognition]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia*. № 8. S. 4–10 (in Ukrainian).
2. Lepskyi, M. A. (2012). Stratehichne prohnozuvannia politychnykh sytuatsii ta protsesiv: Monohrafiia. [Strategic forecasting of political situations and processes: Monograph]. Zaporizhzhia: ZNU (in Ukrainian).
3. Vazhynskyi, S. E., Shcherbak, T. I. (2016). *Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: Navch. posib.* [Methodology and organization of scientific research: Textbook]. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka (in Ukrainian).
4. Kucherenko, V. Yu. (2003). Vplyv funktsionalistskoi paradyhmy R. Mertona na suchasnu sotsiologichnu teoriyu. [The influence of R. Merton's functionalist paradigm on contemporary sociological theory]. *Dys... kand. sotsiol. nauk: 22.00.01 / Kucherenko Varvara Yuriivna; Nats. akad. nauk Ukrainy, In-t sotsiologii. K.* (in Ukrainian).
5. *Stratehii rozvytku Ukrainy: teoriia i praktyka.* (2002). [Development strategies of Ukraine: Theory and practice]. Za red. O. S. Vlasiuka. K.: NISD (in Ukrainian).
6. *Teoretychni zasady naukovo-doslidnytskoi diialnosti subiektiv osvithnoho protsesu universytetiv: praktychnyi posibnyk.* (2015). [Theoretical foundations of research activity of university educational process subjects: Practical guide]. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy (in Ukrainian).
7. Horkusha, O., Prysukhin, S. (2024). Relihiine modeliuvannia nadprirodnoi realnosti. [Religious modeling of supernatural reality]. *Ukrainska relihiieznava entsyklopediia. Za redaktsiieiu profesora Anatoliia Kolodnoho. Tom tretii.* Kyiv: Interservis. S. 136–137 (in Ukrainian).
8. Tytarenko, V. (2023). Prohnozuvannia zmin relihii. [Forecasting changes in religion]. *Ukrainska relihiieznava entsyklopediia. Za redaktsiieiu profesora Anatoliia Kolodnoho. Tom druhyi.* Kyiv: Interservis. S. 731–732 (in Ukrainian).
9. Babii, M. (2012). Funktsionalnist relihii yak ob'ekt vyvchennia praktychnoho relihiieznavstva. [Functionality of religion as an object of study in practical religious studies]. *Praktychne relihiieznavstvo. Kolektyvna monohrafiia. Za redaktsiieiu profesoriv A. Kolodnoho i L. Fylypovych.* Kyiv: Ukrainska konfederatsiia zhurnalistiv ta Ukrainska asotsiatsiia relihiieznavtsiv. S. 9–26 (in Ukrainian).
10. Tytarenko, V. V. (2014). Osoblyvosti prohnozuvannia yak skladovoi praktychnoho relihiieznavstva. [Features of forecasting as a component of practical religious studies]. *Relihiieznavstvo v Kyivskomu universyteti: instytutsiyni ta personalnyi vymiry: Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. K.* S. 106–110 (in Ukrainian).
11. Tverezovska, N. T., Tarnavska, T. V. (2012). Osmyslennia poniattia "systema" v riznykh haluziakh naukovykh znan. [Understanding the concept of "system" in various fields of scientific knowledge]. *Educational Dimension*. Vol. 35. P. 320–331 (in Ukrainian).
12. Vyhovskyi, L. (2024). Funktsionalnist relihii. [Functionality of religion]. *Ukrainska relihiieznava entsyklopediia. Za redaktsiieiu profesora Anatoliia Kolodnoho. Tom chetvertyi.* Kyiv: Interservis. S. 340 (in Ukrainian).
13. Tytarenko, V. V. (2016). Funktsionalne znachennia relihiinoi sytuatsii yak skladnoorhanizovanoi systemy. [Functional significance of the religious situation as a complexly organized system]. *Relihiia v problemakh yii struktury y funktsionalnosti. Ukrainske relihiieznavstvo*. № 78. S. 106–115 (in Ukrainian).
14. Kolodnyi, A. Lobovyk, B. (2024). Relihiia. [Religion]. *Ukrainska relihiieznava entsyklopediia. Za redaktsiieiu profesora Anatoliia Kolodnoho. Tom tretii.* Kyiv: Interservis. S. 242–243 (in Ukrainian).

Receive: March 19, 2025

Accepted: April 21, 2025